

МУЗЕЙ У РОКИ ВОЄННОГО ЛИХОЛІТТЯ

(Закінчення. Початок у №28
від 17 липня 2009 р.)

Рівненський музей окупаційного періоду попри всі проблеми та небезпеки, які чатували на його співробітників, працював, поповнювались його фондові збірки, вивчалися і досліджувалися місцеві краєзнавчі матеріали. Основним науковим потенціалом музею були археолог і священник о. Юрій Шумовський, вчений-ботанік, дослідник флори і фауни Волині Іозеф Панек і науковець Олександр Чайка. Ю.Шумовський і І.Панек були постійними дописувачами часопису "Волинь" із краєзнавчої тематики. А гербарій,

зібраний І.Панеком, й донині зберігаються в Рівненському краєзнавчому музеї. Саме він був одним із дослідників унікального природного куточка Волині - Вишневої гори, що знаходиться біля с. Городок неподалік Рівного. Про формування музейної колекції в той час Ю.Шумовський згадує: "Коли я довідався про знищення жидівської святині, то зараз же поїб до гебітскомісара і попросив дозволити забрати з синагоги до музею деякі важливіші священні речі, а саме: одяг для богослужіння равіна, Тору, старовинні священні книги. Гебітскомісар не перечив... Все це ми зложимо у нашому музеї для перевезення і згодом для передачі у майбутню синагогу. Не знаю, що сталося з тими речами..."

Читаючи спогади Ю.Шумовського, де він детально описує реліквії Рівненського музею, розумієш, яких втрат зазнала наша національна культура в той страшний час. "Я особисто працював над створенням історичного і археологічного відділів, в котрому були найновіші знахідки і відкриття нових доісторичних осель і їх індустрії, речі з ранньої історичної доби та часів вікінгів, зброя з доби козаччини та меблі старовинні з палаців Радзивилів та Потоцьких... У моєму директорському кабінеті висіли чудові олійні портрети італійської та французької роботи великих розмірів та старовинний гобелен "Селянка" польської роботи XVII століття". Фондові збірки музею поповнювали в

Ось рядки зі спогадів Ю.Шумовського про останні дні фашистського правління в Рівному та про долю музейної збірки: "10 січня 1944 року німецька жандармерія роз'їжджала по місті Рівне і голосниками наказувала всім мешканцям міста у віці від 14 років збиратися на пляжах міста о 7-й год рано з речами більш як 50 кг ваги з ціллю примусової евакуації... Гебітскомісар др. Беер викликав мене особисто і дав мені наряд на вагон товарний для мене і музею... Працівників у музею, крім однієї секретарки, не було нікого і не було можливості в тих пару годинах спакувати щось з музейних речей, котрих було кілька тисяч, а

Окупаційна листівка 1942 року, на якій зображено приміщення рейхскомісаріату окупованої України - будівля, у якій музейна установа з'явилася у 70-х роках XX ст.

книжок дорогих до 100 тисяч... Шкода мені було кидати його, моє дитя, мій твір, всю свою наукову працю за стільки літ. Був певний, що все згорить вогнем війни, а тому шукав хоч щось дорожче з собою взяти, а після перевезти знов на рідну землю і тим ці річі зберегти від вогню і грабунку. Якби я був певний, що не згорить в огні чи не завалиться, чи злодійські руки не заберуть все це, залишив би все це спокійно, бо знав добре, що совіти знають вартість музею і охоронять та заопікуються ними належно. Але ж ніколи було надумуватись. Схопив зі стін улюблені мої візирці вишивок, котрі мені здавалися найдорожчими експонатами, для мене рідними, бо це властиво була моя приватна збірка, вміщена в музею як депозит, на перерахування. Крім того цей багаж не був важкий для перевезу. Запакував їх в одну скриню зі своїми речами, звалив у візок і рушив мерщій на двіреч." А далі ось що... З 11 по 21 лютого 1944 року у Варшаві діяла "Виставка українських вишивок та галтів", яка представляла "кілька соток зразків наших вишивок, переважно з терену Волині, спиралась головним чином на прегагатій збірці Рівненського музею... Директор Рівненського музею м-р Ю.Шумовський

взяв і згодом для передачі у майбутню синагогу. Не знаю, що сталося з тими речами..."

Читаючи спогади Ю.Шумовського, де він детально описує реліквії Рівненського музею, розумієш, яких втрат зазнала наша національна культура в той страшний час. "Я особисто працював над створенням історичного і археологічного відділів, в котрому були найновіші знахідки і відкриття нових доісторичних осель і їх індустрії, речі з ранньої історичної доби та часів вікінгів, зброя з доби козаччини та меблі старовинні з палаців Радзивилів та Потоцьких... У моєму директорському кабінеті висіли чудові олійні портрети італійської та французької роботи великих розмірів та старовинний гобелен "Селянка" польської роботи XVII століття". Фондові збірки музею поповнювали в результаті численних експедицій, які організував Ю.Шумовський у села Волині. В основному це були археологічні й природничі дослідження. Очевидно, в результаті таких експедицій і сформувалася велика і цінна етнографічна колекція, яку ми можемо оцінювати лише з коротеньких газетних публікацій повоєнного часу.

Очевидно, авторитет і особисті приятельські стосунки з інтелігенцією міста директора музею о. Юрія Шумовського сприяли тому, що музею допомагали в науково-дослідницькій роботі знані рівненські науковці. Серед них Ю.Шумовський називає священника Свято-Успенської церкви протоієрея і травознавця М.А.Носала, професора ботаніки І.Панека, професора Куліша, професора Костика, п. Жука. А Ковальський, який у той час очолював відділ освіти, дядько Ю.Шумовського, математик, професор колишньої польської державної гімназії в Рівному фінансово утримував музей і його співробітників.

До сьогодні є абсолютно незрозгаданими таємниці зникнення найкращих історичних, мистецьких і етнографічних колекцій Рівненського музею. Звичайно, це був час війни, де вирували пожежі, чинився терор, тисячами гинули безвинні жертви фашистського свавілля. Існував вислів "війна спливе все." Але Святе Письмо каже: "Немає нічого таємного, що не стало б явним".

все це спокійно, бо знав добре, що совіти знають вартість музею і охоронять та заопікуються ними належно. Але ж ніколи було надумуватись. Схопив зі стін улюблені мої візирці вишивок, котрі мені здавалися найдорожчими експонатами, для мене рідними, бо це властиво була моя приватна збірка, вміщена в музею як депозит, на перерахування. Крім того цей багаж не був важкий для перевезу. Запакував їх в одну скриню зі своїми речами, звалив у візок і рушив мерщій на двіреч." А далі ось що... З 11 по 21 лютого 1944 року у Варшаві діяла "Виставка українських вишивок та галтів", яка представляла "кілька соток зразків наших вишивок, переважно з терену Волині, спиралась головним чином на прегагатій збірці Рівненського музею... Директор Рівненського музею м-р Ю.Шумовський пояснив походження й поширення зібраних зразків українського народного мистецтва". Потрапила ця етнографічна колекція до Варшави в січні 1944 року, куди виїхав і директор музею Ю.Шумовський. Інформація про долю вже згаданої етнографічної колекції надійшла в 1981 році з українських емігрантських газет: "У серпні 1981 р. Музей Українського мистецтва в Нью-Йорку придбав у проф. Павла Шумовського, який перебуває у Франції, колекцію з понад 500 фрагментів українських вишивок, що свого часу прикрашали одягу селян. Колекцію зібрав і опрацював о. д-р Ю.Шумовський, відомий дослідник Африки. Більшість фрагментів була зібрана на Волині, частина на Поліссі, в роках 1932-1944".

Будемо ж знати й тішитися з того, що десь у далекій Франції чи ще інде нині зберігаються в музейних чи то приватних колекціях наші польські й волинські сорочки і рушники, а можливо, й картини, меблі, корецький фарфор... Однак є смуток від розуміння великої абсолютної втрати музейних цінностей, які в сьогоднішніх умовах могли б стати окрасою музейної експозиції Рівненського краєзнавчого музею, цінним надбанням національної культури та наукової спадщини України.

Галина ДАНИЛЬЧУК,
завідувачка відділу Рівненського
обласного краєзнавчого музею